

LVII

SEJM WALNY PIOTRKOWSKI 1548 R.

WSTĘP

W dwa miesiące po śmierci Zygmunta Starego, 1 czerwca 1548 r., zwołany został sejm walny, którego datę ustalono na 10 sierpnia; sejmiki odbyć się miały w lipcu¹. Termin ten jednak okazał się zbyt bliski, przełożono go na 21 października². Ostatecznie sejm zebrał się w Piotrkowie 31 października³ i trwał do 12 grudnia 1548 r., kiedy nastąpiło żegnanie króla przez posłów. Król z udziałem niektórych senatorów sprawował sądy i wydawał decyzje *in conventione* jeszcze po tej dacie⁴.

Przebieg sejmu jest nam znany w szczegółach, gdyż zachował się jego diariusz⁵. Stanowisko izby poselskiej przedstawił marszałek Jan Sierakowski, wojski inowrocławski, wyrażając nadzieję, iż król będzie szanował prawo i przywileje⁶. Kanclerz Samuel Maciejowski przypominał konieczność zapobieżenia niebezpieczeństwu tureckiemu. W wotach senatorskich i wypowiedziach posłów przypomniano ciągle jeszcze aktualne sprawy unii, mówiono o potrzebie naprawy monety, konieczności korektury praw, wreszcie zajęto się szeroko kwestią małżeństwa Zygmunta Augusta z Barbarą Radziwiłłówną; problem ten wywołał wielką i długotrwałą burzę. Fakt, że król w sprawie swych planów matrymonialnych nie zasięgnął rady senatorów, potraktowano jako naruszenie prawa pospolitego i obejmowano postulatami egzekucji praw⁷. Utrudniło to obrady sejmu, który opuścili najwcześniej posłowie ziemscy⁸.

Z dorobku sejmu walnego piotrkowskiego uwzględniamy w niniejszym wydawnictwie:

I. *Confirmatio iurium Regni generalis* (13 listopada 1548)⁹.

¹ MRPS, cz. V, vol. 1, nr 14–22, s. 2, 3; cz. V, vol. 2, nr 4516–4526, s. 1.

² MRPS, cz. V, vol. 1, nr 55, s. 5; cz. V, vol. 2, nr 4589, s. 5; W. Konopczyński, *Chronologia sejmów*, nr 59, s. 138.

³ Wprawdzie pierwszy wpis *in conventione Petricoviensi* w MK₁ nosi datę 15 października, a drugi — 27 października 1548 r. (MRPS, cz. V, vol. 1, nr 103 i 106, s. 8, ale data 31 października 1548 r. figuruje w MK₂ (MRPS, cz. V, vol. 2, nr 4624, s. 7) oraz z tą datą odbyło się „witanie króla” (por.: *Diariusz sejmu piotrkowskiego 1548 r.*, wyd. J. Szujski, SRP, t. I, Kraków 1872, s. 161).

⁴ SRP, t. I, s. 253. Takie decyzje zdarzały się od początku 1549 r. MRPS, cz. V, vol. 2, nr 4684 i nn., s. 12, a nawet jeszcze w lutym (MRPS, cz. V, vol. 1, nr 205–304, s. 15–22).

⁵ Por. wyżej, przypis 3.

⁶ „...Potrzeba to Waszej Królewskiej Mości uznać a zobaczyć, w jakiej Rzeczypospolitej panować, a jakim ludziom i jakim poddanym. Bo ludziom rycerskim wolnym a swobodnym, którym nie inak rozkazować Wasza Królewska Mość masz, jedno tak, jakoby się żadne rozkazanie [...] wolnościom naszym a prawom koronnym nie sprzeciwiło [...]” (SRP, t. I, s. 162).

⁷ A. Sucheni-Grabowska, *Monarchia dwu ostatnich Jagiellonów a ruch egzekucyjny*, cz. I, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1974, s. 62, 63.

⁸ Według diariusza, „Król Jego Mość z małym poczetem senatorów zostawszy [...], ze dwiema, z biskupem i z kasztelanem krakowskim sądy odprawował” (SRP, t. I, s. 257).

⁹ MK₂, t. 74, s. 455–460: *Confirmatio generalis omnium iurium ac privilegiorum, a principio regiminis Sigismundi regis omnium ordinum regni subditis data* (13 XI 1548). W niniejszym wydawnictwie korzystamy z odpisu, dokonanego przez Wincentego Zakrzewskiego i opublikowanego w SRP, t. I, s. 289–291.

- II. [Wykaz dostojników obecnych na sejmie]¹⁰.
III. [Reces królewski] z 22 grudnia 1548 roku¹¹.
IV. *Litterae restium*¹²:
 A. *Primae restium litterae*¹³.
 B. *Secundae restium litterae*¹⁴.

Z pozostałego, tu nie uwzględnionego dorobku tegoż sejmu, na uwagę zasługuje wiele dokumentów zatwierdzających prawa i przywileje¹⁵, a także dotyczących dbałości o bezpieczeństwo publiczne¹⁶. W Piotrkowie również, być może na sejmie, wydany został jakiś edykt Zygmunta Augusta o prokuratorach, zamieszczony we fragmentach u Jakuba Przyłuskiego¹⁷. Po sejmie, nie powołując się nań, ale nawiązując do wcześniejszych decyzji Zygmunta Starego¹⁸, wydał Zygmunt August *Mandatum, ne quis argentum extra regnum exportare audeat*¹⁹.

¹⁰ Jest to fragment aktu pt. *Confirmatio iurium generalis Civitatis Leopoliensis* (MK₂, t. 76, k. 115v. i k. 118v.–120. Z mkrf. AGAD, nr 760 czytali W. Uruszczak i I. Dwornicka).

¹¹ MK₂, t. 76, k. 328v.–338. Z mkrf. AGAD, nr 760 czytali W. Uruszczak i I. Dwornicka. Reces ten opublikowany został po raz pierwszy przez Józefa Szujskiego (SRP, t. I, s. 258–274), z uzupełnieniami, zaczerpniętymi z późniejszych kopii. Druki urzędowe w liczbie czterech notuje M. Cytowska, *Bibliografia*, nr 64, s. 78, 79.

¹² W diariuszu stwierdzono na ten temat: „Przyjdzie-li gwałtowny nieprzyjaciół na Koronę Waszej Królewskiej Mości, *authoritate huius conventus* będziesz raczył Wasza Królewska Mość wici podle obyczaju wysłać, a my chcemy być gotowi i tam się postawimy, gdzie tego potrzeba będzie, a to czynić przy Waszej Królewskiej Mości będziem, co cnotliwym rycerskim ludziom czynić należy” (SRP, t. I, s. 255).

¹³ MK₂, t. 76, k. 196; z mkrf. AGAD, nr 760 czytali W. Uruszczak i I. Dwornicka.

¹⁴ Ibidem, k. 197.

¹⁵ MRPS, cz. V, vol. 1, nr 134, s. 10 (generalne zatwierdzenie praw i przywilejów Lwowa); nr 146, s. 11 (generalne zatwierdzenie praw miasta Wschowy); nr 150, s. 12 (generalne zatwierdzenie praw miasta Słomnik); nr 151, s. 12 (zatwierdzenie praw miasta Gdańska); nr 153, s. 12 (generalne zatwierdzenie praw i przywilejów kapituły krakowskiej katedralnej); nr 154, s. 12 (generalne zatwierdzenie praw i przywilejów kapituł katedralnych poznańskiej i wrocławskiej); nr 157, s. 12 (zatwierdzenie praw i przywilejów miasta Bochni); cz. V, vol. 2, nr 4648, s. 9 (*Confirmatio generalis omnium privilegiorum et libertatum civitatis Cracoviensis*); nr 4669, s. 11 (zatwierdzenie praw i przywilejów Wiślicy); nr 4682, s. 11 (dziesięcioletnie zwolnienie od cła dla miasta Bełza).

¹⁶ MRPS, cz. V, vol. 2, nr 4677, s. 11: *Mandatum ad capitaneos sub privatione officii, de parricidis et homicidis puniendis, de sessione turris donec tempus in statutis praescriptum per condemnatos in toto fuerit expletum*.

¹⁷ J. Przyłuski, *Leges*, B. Jagiell., Cim. 8047, f. 598, 599.

¹⁸ Por. wyżej w niniejszym wydawnictwie, nr LIV, III — sejm walny krakowski 1545/1546 r.: *Edictum de moneta* oraz cytowane tam uprzednie akty, wstęp, tekst i przypis 13.

¹⁹ MK₂, t. 76, mkrf. AGAD, nr 760, k. 45, 45v.